

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього
НАН України»

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ
УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО
ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ВАРТОСТІ:
МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ТА РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНЮВАННЯ

(науково-аналітична записка)

Львів 2020

Науково-аналітичну записку підготували:

Притула Христина Мирославівна, д.е.н., с.н.с.,
*завідувач сектору транскордонного співробітництва ДУ «Інститут
регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»;*

Максименко Анна Олександрівна, к.соц.н.,
*старший науковий співробітник сектору транскордонного
співробітництва ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.
Долишнього НАН України»;*

Стельмах Христина Петрівна, к.е.н.,
*науковий співробітник сектору транскордонного співробітництва ДУ
«Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН
України»н.*

ВСТУП

Глобалізація світових економічних процесів та посилення конкуренції за ринки збуту продукції в умовах обмежених ресурсів посилює роль конкурентоспроможності як визначаючого фактора розвитку економіки країни, регіону, підприємства. Останніми роками саме регіони стали потужними гравцями на світових ринках та у глобальних виробничих мережах. Відтак важливою складовою розробки та реалізації регіональних стратегій розвитку є формування їх конкурентних переваг. В умовах глобалізації рівень конкурентоспроможності регіонів на внутрішньому ринку визначатиме і їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку. Оцінка конкурентних переваг регіонів дозволить визначити основні фактори та складові їх конкурентоспроможності та оцінити перспективи інтеграції суб'єктів підприємницької діяльності України до глобальних ланцюгів вартості.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. №1029 «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» затверджено методику проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів України. Згідно цієї Постанови розрахунок індексу конкурентоспроможності регіонів повинен проводитися щороку починаючи з 2019 року Мінрегіоном на основі даних офіційної статистики, інформації, поданої міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Національним банком (за згодою), Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями за визначеним переліком показників відповідно до Методики проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів. Водночас зазначений показник ще не розраховувався у зв'язку з відсутністю відповідного фінансування з державного бюджету¹.

Колективом науковців Інституту запропоновано методичний підхід до оцінки конкурентних переваг прикордонних регіонів України (Волинської, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей) в контексті перспектив їх інтеграції до глобальних ланцюгів вартості. Пропонований підхід базується на врахуванні основних тенденцій у формуванні низки світових індексів конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості; специфіки прикордонних регіонів України; сучасних трендів розвитку світових економічних процесів. Він передбачає розрахунок інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів (далі інтегральний індекс).

¹ Згідно Листа МІНРЕГІОНУ №7/36.5.1/11175-20 від 03.07.2020 «...у 2019 році не проводилося всеукраїнське опитування за напрямками досліджень зазначеного індексу, що унеможливило здійснення розрахунку індексу, про що було проінформовано Кабінет Міністрів України».

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ВАРТОСТІ

Розрахунок інтегрального індексу передбачає такі етапи:

- Визначення складових інтегрального індексу (основних компонентів-додаткових компонентів-показників);
- Стандартизація значень показників конкурентних переваг;
- Розрахунок субіндексів конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які характеризують відповідні основні компоненти індексу, та інтегрального індексу.

Основними компонентами інтегрального індексу визначено (Додатки, табл. А.1):

1) базові характеристики регіону, які представлені групами показників науково-освітнього потенціалу (4 показники), здоров'я (1 показник) та інфраструктури (в т.ч. транспортної та прикордонної) (8 показників);

2) розвиток бізнес-середовища, при оцінці якого враховано групи показників інфраструктури підтримки підприємництва (3 показники) та розвитку підприємництва (3 показники);

3) ефективність функціонування ринків, яка досліджується на основі груп показників ефективності функціонування ринків товарів та послуг (6 показників), ефективності функціонування ринку праці (6 показників) та технологічності (4 показники);

4) інноваційний розвиток (10 показників).

Стандартизація значень показників конкурентних переваг проводиться з метою приведення абсолютних та відносних показників у відповідність з єдиною системою вимірювання. Розрахунок проводиться за такими формулами²:

$$I_{abs} = \frac{A_r/A_c}{H_r/H_c}, I_{rel} = \frac{R_r}{R_c}, \quad (1)$$

де I_{abs} , I_{rel} - стандартизовані значення, розраховані на основі використання абсолютних та відносних показників, частка одиниці;

A_r , A_c - значення абсолютного показника для регіону та країни в цілому відповідно;

R_r , R_c - значення відносного показника для регіону та країни в цілому відповідно;

² МЕТОДИКА проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів. ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1029. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF#n35>

H_r, H_c - середня чисельність постійного населення регіону та країни за відповідний рік в цілому відповідно, тис. осіб.

У разі коли збільшення значення показника призводить до зниження конкурентоспроможності регіонів, стандартизовані значення таких показників (дестимуляторів) визначають з використанням обернених співвідношень за такими формулами:

$$I_{abs(d)} = \frac{H_r/H_c}{A_r/A_c}, I_{rel(d)} = \frac{R_c}{R_r}, \quad (2)$$

де $I_{abs(d)}, I_{rel(d)}$ – стандартизовані значення, розраховані на основі використання абсолютних та відносних показників для показників, збільшення значень яких знижує конкурентоспроможність регіонів (дестимуляторів), частка одиниці.

Загалом для характеристики зазначених компонент використано 45 показників. Розрахунок інтегрального індексу (I_{int}) здійснюється на основі індексів з врахуванням вагових коефіцієнтів:

$$I_{int} = \sum I_{BF}^{int} \times w_{BF} + I_{BE}^{int} \times w_{BE} + I_{ME}^{int} \times w_{ME} + I_{IN}^{int} \times w_{IN}, \quad (3)$$

де I_{BF}^{int} – індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які визначають базові характеристики регіону, ваговий коефіцієнт (w_{BF}) дорівнює 0.2;

I_{BE}^{int} - індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які характеризують розвиток бізнес-середовища, ваговий коефіцієнт (w_{BE}) дорівнює 0.25;

I_{ME}^{int} - індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які характеризують ефективність функціонування ринків, ваговий коефіцієнт (w_{ME}) дорівнює 0.25;

I_{IN}^{int} - індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які характеризують інноваційний розвиток, ваговий коефіцієнт (w_{IN}) дорівнює 0.3.

Розрахунок індексів здійснюється на основі показників, згрупованих відповідно до основних компонентів.

Індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які визначають базові характеристики регіону, розраховується на основі субіндексів з врахуванням вагових коефіцієнтів:

$$I_{BF}^{int} = \sum (I_{edu}^{BF} \times w_{edu} + I_{med}^{BF} \times w_{med} + I_{inf}^{BF} \times w_{inf}), \quad (4)$$

де I^{BF}_{edu} – субіндекс, який характеризує науково-освітній потенціал, ваговий коефіцієнт (w_{edu}) дорівнює 0.35;

I^{BF}_{med} - субіндекс, який характеризує здоров'я населення, ваговий коефіцієнт (w_{med}) дорівнює 0.45;

I^{BF}_{inf} - субіндекс, який характеризує інфраструктуру регіону, ваговий коефіцієнт (w_{inf}) дорівнює 0.2.

Якщо субіндекс складається більше, ніж з одного показника, тоді він розраховується як середньоарифметичне стандартизованих значень показників.

Індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які визначають розвиток бізнес-середовища, розраховується на основі субіндексів з врахуванням вагових коефіцієнтів:

$$I_{BE}^{int} = \sum(I^{BE}_{es} \times w_{es} + I^{BE}_{ed} \times w_{ed}), \quad (5)$$

де I^{BE}_{es} – субіндекс, який характеризує інфраструктуру підтримки підприємництва, ваговий коефіцієнт (w_{es}) дорівнює 0.6;

I^{BE}_{ed} - субіндекс, який характеризує розвиток підприємництва, ваговий коефіцієнт (w_{ed}) дорівнює 0.4.

Індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які характеризують ефективність функціонування ринків, розраховується на основі субіндексів з врахуванням вагових коефіцієнтів:

$$I_{ME}^{int} = \sum(I^{ME}_{gs} \times w_{gs} + I^{ME}_l \times w_l + I^{ME}_{tech} \times w_{tech}), \quad (6)$$

де I^{ME}_{gs} – субіндекс, який характеризує ефективність функціонування ринків товарів і послуг, ваговий коефіцієнт (w_{gs}) дорівнює 0.3;

I^{ME}_l - субіндекс, який характеризує ефективність функціонування ринку праці, ваговий коефіцієнт (w_l) дорівнює 0.3;

I^{ME}_{tech} - субіндекс, який характеризує технологічність, ваговий коефіцієнт (w_{tech}) дорівнює 0.4.

Індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів за групою показників, які характеризують інноваційний розвиток, розраховується як середньоарифметичне стандартизованих значень відповідних показників.

Результати розрахунку інтегральних індексів, індексів та субіндексів у 2017-2018 рр. у розрізі кожного з прикордонних регіонів України наведено у таблицях 1-2.

Таблиця 1 - Значення компонентів інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2017 р.

Компоненти інтегрального індексу	Прикордонні області				
	Волинська	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька
Базові характеристики регіону	1,116	1,185	1,109	0,861	1,086
Науково-освітній потенціал	0,808	1,198	0,568	0,775	0,828
Здоров'я населення	0,999	1,021	0,991	1,025	1,024
Інфраструктура (транспортна та прикордонна)	1,917	1,530	2,324	0,644	1,674
Розвиток бізнес-середовища	1,409	1,454	0,977	1,155	1,214
Інфраструктура підтримки підприємництва	1,672	1,716	0,932	1,235	1,278
Розвиток підприємництва	1,014	1,060	1,044	1,036	1,119
Ефективність функціонування ринків	0,717	1,035	0,808	0,734	0,574
Ефективність функціонування ринків товарів, послуг	1,227	1,027	1,670	1,058	0,720
Ефективність функціонування ринку праці	0,665	0,938	0,705	0,778	0,657
Технологічність	0,374	1,114	0,238	0,457	0,403
Інноваційний розвиток	0,340	1,057	0,650	0,779	0,530
Інтегральний індекс	0,857	1,176	0,863	0,878	0,823

Таблиця 2 – Значення компонентів інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2018 р.

Компоненти інтегрального індексу	Прикордонні області				
	Волинська	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька
Базові характеристики регіону	1,108	1,174	1,101	0,865	1,100
Науково-освітній потенціал	0,818	1,204	0,634	0,801	0,868
Здоров'я населення	0,999	1,021	0,991	1,025	1,024
Інфраструктура (транспортна та прикордонна)	1,862	1,465	2,165	0,616	1,676
Розвиток бізнес-середовища	1,136	1,468	0,943	0,969	1,030
Інфраструктура підтримки підприємництва	1,249	1,731	0,861	0,959	0,979
Розвиток підприємництва	0,966	1,073	1,065	0,985	1,106
Ефективність функціонування ринків	0,681	1,069	0,862	0,743	0,593
Ефективність функціонування ринків товарів, послуг	1,185	1,007	1,698	1,112	0,805
Ефективність функціонування ринку праці	0,670	1,081	0,777	0,816	0,715
Технологічність	0,312	1,108	0,299	0,410	0,342
Інноваційний розвиток	0,352	0,788	0,670	0,570	0,393
Інтегральний індекс	0,781	1,105	0,872	0,772	0,744

Результати розрахунку інтегрального індексу дозволили оцінити:

- конкурентоспроможність регіонів на внутрішньому ринку;
- конкурентоспроможність регіонів на зовнішньому ринку;
- врахувати специфіку розвитку прикордонних регіонів.

За умови значення субіндекса чи індекса >1 регіон володіє конкурентною перевагою за визначеною компонентою.

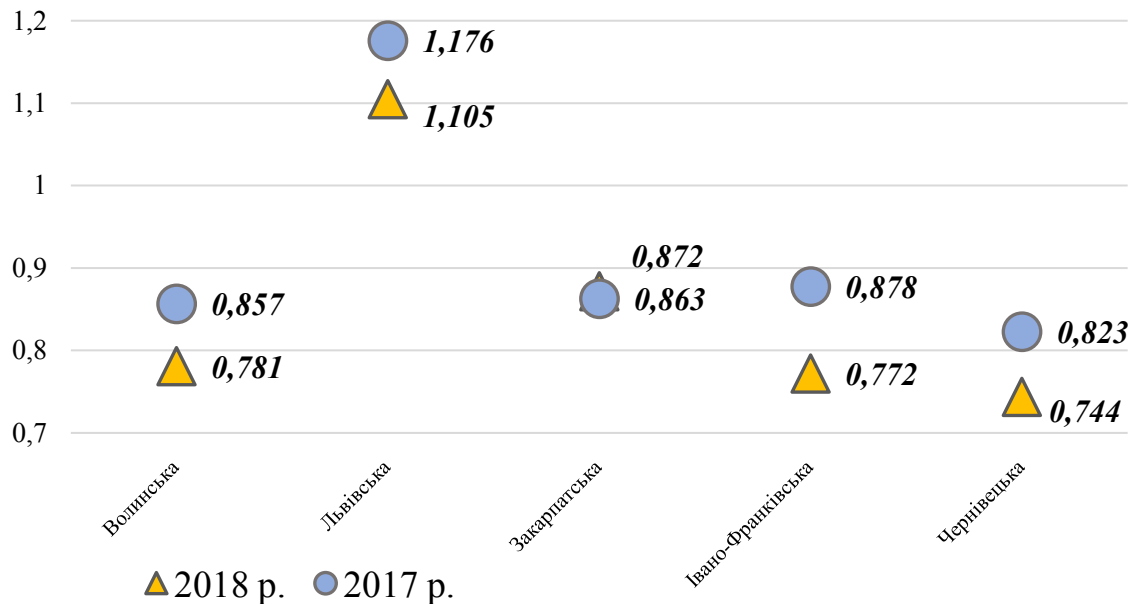

Рис. 1. Інтегральний індекс конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2017-2018 рр

Згідно розрахунків результуючого інтегрального індексу у 2017-2018 рр. Львівська область характеризується вищим рівнем конкурентоспроможності не лише з-поміж решти прикордонних регіонів України, але й на загальнонаціональному рівні. У 2018 р. порівняно з попереднім роком значення інтегрального індексу практично всіх прикордонних регіонів за винятком Закарпатської області знизилось. Результати розрахунків індексів та субіндексів прикордонних регіонів у 2017-2018 рр. представлено на рис. 2-3.

Львівська область є лідером за значенням всіх індексів конкурентних переваг прикордонних регіонів за групами показників, які визначають базові характеристики регіону, розвиток бізнес-середовища, ефективність функціонування ринків та інноваційний розвиток. Водночас Закарпатська область характеризується вищими значеннями субіндексів «інфраструктура (транспортна та прикордонна)» завдяки потужному транзитному потенціалу регіону та «ефективність функціонування ринків товарів та послуг» з огляду на високий рівень відкритості економіки регіону та значно вищим часткам високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту та імпорту регіону відносно решти прикордонних регіонів та України загалом.

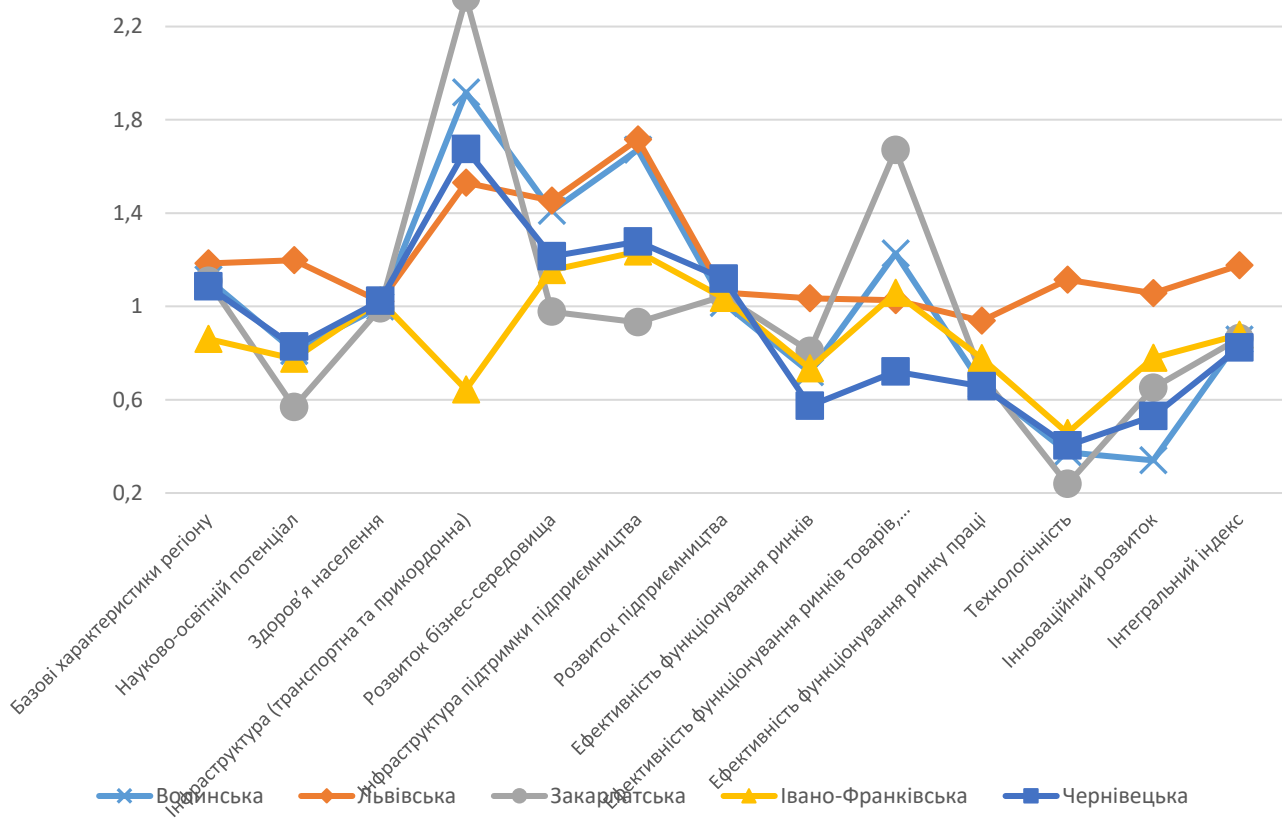

Рис. 2. Значення індексів та субіндексів прикордонних регіонів у 2017 р.

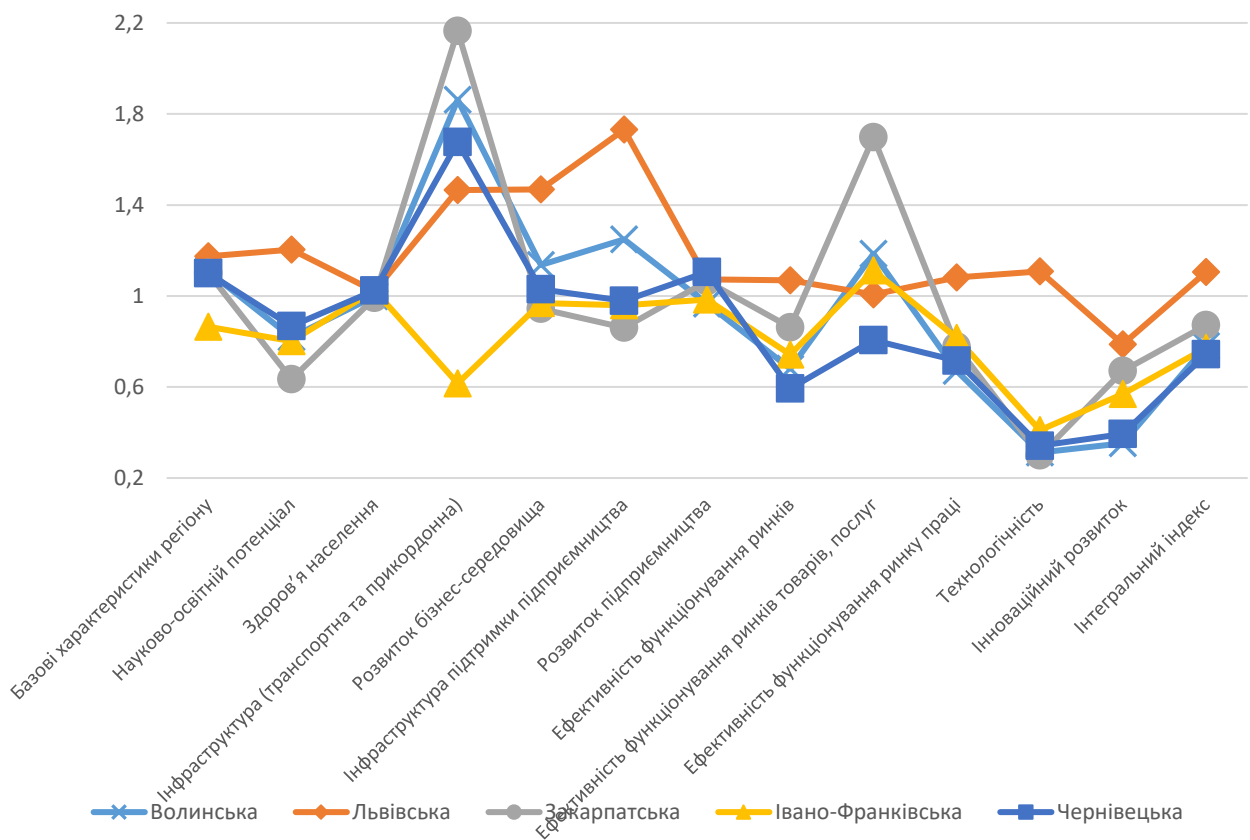

Рис. 3. Значення індексів та субіндексів прикордонних регіонів у 2018 р.

Івано-Франківська область є лідером за субіндексом «здоров'я населення»: з поміж решти прикордонних регіонів середня очікувана тривалість життя в регіоні є найвищою і становить 73,78 років.

За окремими значеннями індексів та субіндексів найнижчі їх значення демонструють Чернівецька, Івано-Франківська та Закарпатська області.

Подібні тенденції за значеннями індексів та субіндексів спостерігаються і у 2018 році. Незмінним лідером за зведеними інтегральним індексом та індексами залишається Львівська область, а окремі області демонструють кращі результати за значеннями окремих субіндексів. Загалом у 2018 році рівень конкурентоспроможності прикордонних регіонів України знизився відносно решти регіонів України.

У таблицях 3-6 наведено перелік та значення тих компонентів інтегрального індексу, за якими регіон володіє конкурентною перевагою відносно решти прикордонних регіонів.

Особливістю розвитку окремих галузей промисловості прикордонних регіонів України є їх висока залежність від виробництва продукції на умовах переробки імпортованої давальницької сировини³. Водночас питома вага готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини у загальному обсязі експорту товарів України є незначною, і протягом останніх 5 років (2015-2019 рр.) не перевищувала 10% (див. рис. 4).

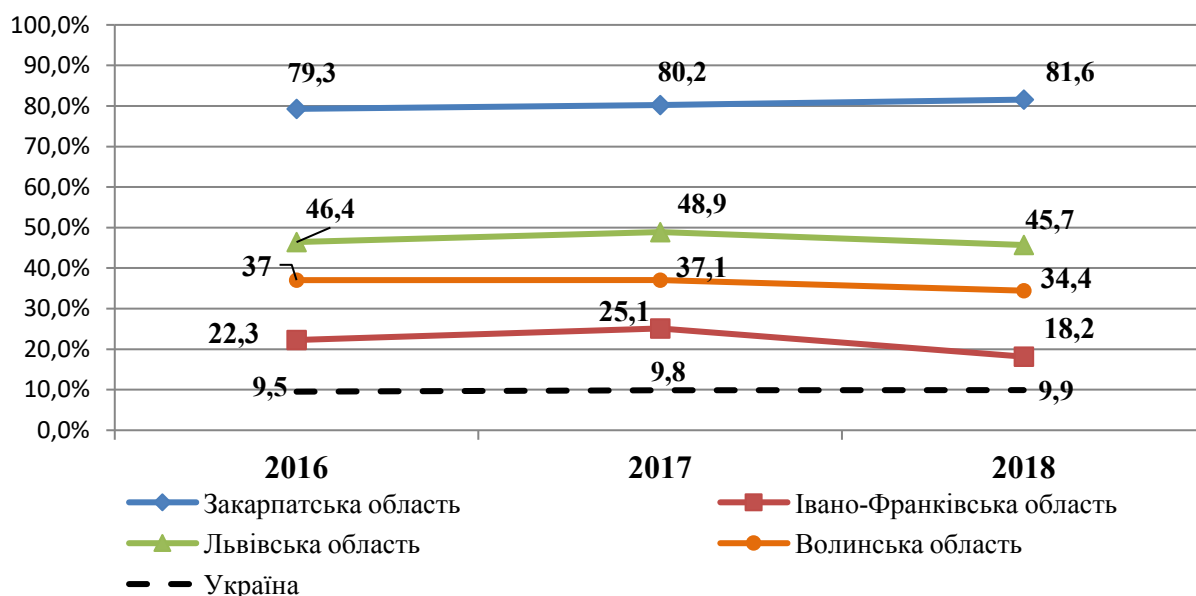

Рис. 4. Питома вага готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини, у загальному обсязі експорту товарів прикордонних областей та України у 2016-2018 рр, %

³ Відповідно до пп. 14.1.41 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу давальницька сировина – це сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, що є власністю одного суб'єкта господарювання (замовника) і передаються іншому суб'єкту господарювання (виробнику) для виробництва готової продукції, з подальшим переданням або поверненням такої продукції або її частини їх власникові або за його дорученням іншій особі.

Таблиця 3 – Компоненти та та відповідні їм показники інтегрального індексу, за якими Львівський регіон володіє конкурентними перевагами відносно решти регіонів

2017				2018			
Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника	Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника
<i>Науково-освітній потенціал</i>	1,198	Середній бал ЗНО, балів	123,9	<i>Науково-освітній потенціал</i>	1,204	Середній бал ЗНО, балів	151
		Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрах. на 10 тис. нас., осіб	493			Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрах. на 10 тис. нас., осіб	487
		Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрах. на 10 тис. нас., осіб	96			Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрах. на 10 тис. нас., осіб	86
<i>Інфраструктура підтримки підприємництва</i>	1,716	Кількість індустріальних парків, од.	5	<i>Інфраструктура підтримки підприємництва</i>	1,731	Кількість індустріальних парків, од.	6
<i>Ефективність функціонування ринку праці</i>	0,938	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	6391	<i>Ефективність функціонування ринку праці</i>	1,081	Продуктивність праці (ВРП у розрахунку на 1 зайнятого працівника), тис грн.	167,02
		Частка безробітного населення в загальній кількості економ. активного насел. віком 15-70 р. (за методологією МОП), %	7,5			Частка безробітного населення в загальній кількості економ. активного насел. віком 15-70 р. (за методологією МОП), %	6,9
		Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %	19,5			Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %	14,2
						Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (-), на 10 000 наявного населення	14,1
<i>Технологічність</i>	1,114	Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення	4,95	<i>Технологічність</i>	1,108	Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення	6,19
		Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %	9,33			Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %	10,18
		Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.	64			Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.	47

Таблиця 4 – Компоненти та відповідні їм показники інтегрального індексу, за якими Закарпатський регіон володіє конкурентними перевагами відносно решти регіонів

2017				2018			
Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника	Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника
<i>Інфраструктура (у т.ч. транспортна та прикордонна)</i>	2,324	Вантажооборот автомобільного транспорту, млн.ткм	5285,6	<i>Інфраструктура (у т.ч. транспортна та прикордонна)</i>	2,165	Кількість функціонуючих пунктів пропуску, од.	16
		Кількість функціонуючих пунктів пропуску, од.	16			Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн	24742,188
		Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн	25188,71				
<i>Ефективність функціонування ринків товарів, послуг</i>	1,670	Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг до ВРП), %	1,89	<i>Ефективність функціонування ринків товарів, послуг</i>	1,698	Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг до ВРП), %	1,82
		Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	61,3			Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	63,1
		Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %	59,5			Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %	61,1

Таблиця 5 – Компоненти та та відповідні їм показники інтегрального індексу, за якими Івано-Франківська область володіє конкурентними перевагами відносно решти регіонів

2017				2018			
Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника	Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника
<i>Здоров'я населення</i>	1,025	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	73,78	<i>Здоров'я населення</i>	1,025	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	73,67

Таблиця 6 – Компоненти та та відповідні їм показники інтегрального індексу, за якими Чернівецька область володіє конкурентними перевагами відносно решти регіонів

2017				2018			
Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника	Компонента	Значення субіндекса	Показник	Значення показника
<i>Розвиток підприємництва</i>	1,119	Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	99	<i>Розвиток підприємництва</i>	1,106	Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	99.3
		Частка зайнятих у малих і середніх підприємствах, %	99				

Для прикордонних областей України характерною ознакою експорту є висока частка готової продукції, виготовленої з давальницької сировини. У товарному експорті Закарпатської області переважає продукція, що вироблена з імпоротної давальницької сировини, її частка становить близько 80% (див. рис. 5). Відповідно у глобальних ланцюгах доданої вартості за участі підприємств Закарпатської області, частка доданої вартості, створеної на території регіону, є незначною. Для Львівської області цей показник не перевищував 50%. У Волинській області питома вага готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини, у загальному обсязі експорту не перевищувала 40%. Натомість у загальному обсязі експорту Івано-Франківської області, частка готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини, складає близько 25%.

Рис. 5. Питома вага експорту готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини, у структурі експорту *Закарпатської області* за відповідними товарними групами, 2016-2018 рр, %

У товарній структурі зовнішньої торгівлі Закарпатської області понад 90% експортної продукції таких товарних груп як XII. Взуття, головні убори, парасольки, XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби, XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена виготовлені на давальницькій сировині. Продукція товарних груп XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні, XVII. Засоби наземного

транспорту, літальні апарати, плавучі засоби, VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, XX. Різні промислові товари, що виготовлена з давальницької сировини, займає від 50% до 90% у експорті готової продукції області відповідних груп. У 2016 р. частка продукції товарної групи XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні, яка виготовлена з давальницької сировини, склала 16% у структурі експорту продукції відповідної групи. У 2018 р. частка такої продукції, виготовленої з давальницької сировини, у структурі експорту відповідної групи становила вже 62,6%.

У товарній структурі зовнішньої торгівлі Івано-Франківської області понад 90% експортної продукції таких товарних груп як XII. Взуття, головні убори, парасольки та XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби, виготовлено із давальницької сировини. 72% імпорту давальницької сировини групи XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби становлять синтетичні або штучні штапельні волокна, текстильні матеріали та вата. Для групи XII. Взуття, головні убори, парасольки – 100% імпорту протягом 2016-2018 рр. становила давальницька сировина для виготовлення взуття (див. рис. 6).

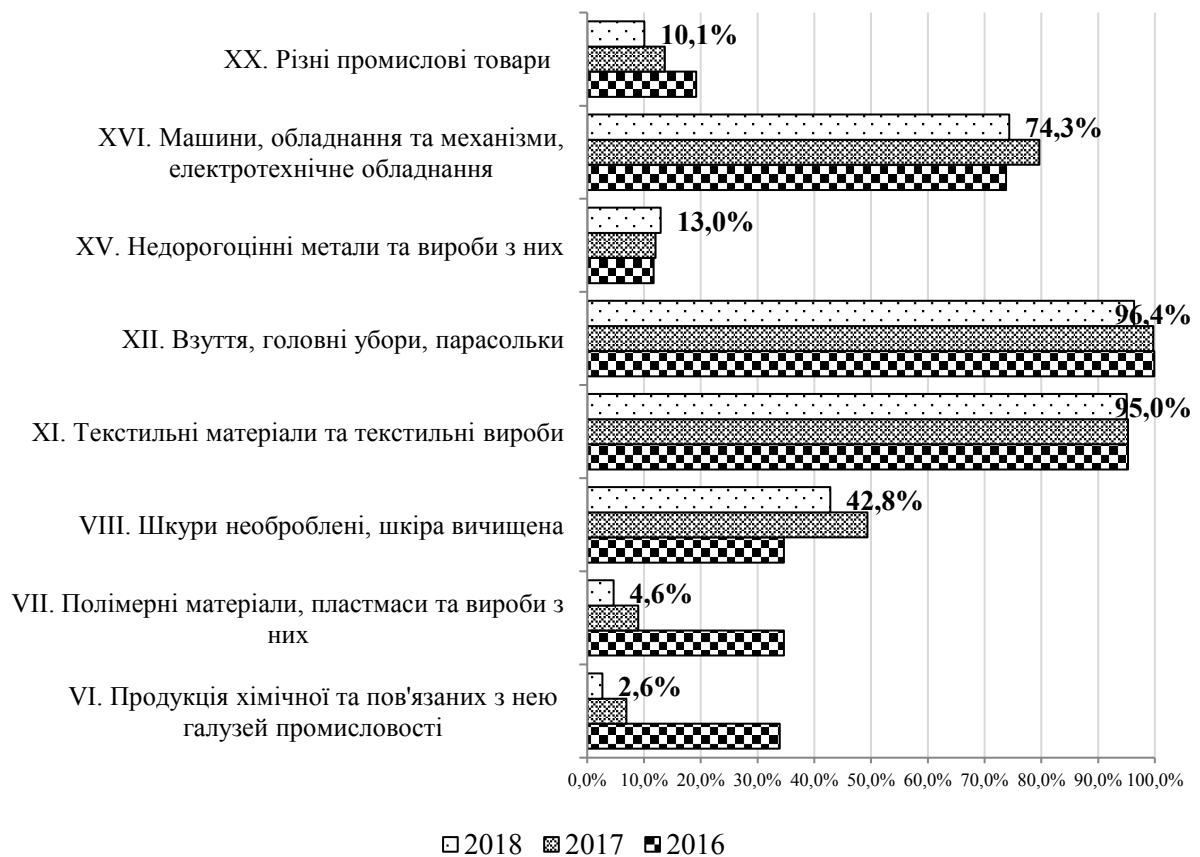

Рис. 6. Питома вага експорту готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини у структурі експорту *Івано-Франківської області* за відповідними товарними групами, 2016-2018 рр, %

Загалом у прикордонних регіонах України експорт продукції за такими товарними групами як *XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби та XII. Взуття, головні убори, парасольки характеризується найвищими частками експорту готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини. Частка такої продукції у загальному експорті може сягати 95-99%.*

Протягом 2016-2018 рр. щорічно зростали обсяги імпорту давальницької сировини Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. Однак питома вага імпорту давальницької сировини у загальному обсязі імпорту товарів Львівської та Івано-Франківської областей мала тенденцію до скорочення, а Закарпатської та Чернівецької – до зростання. У Волинській області протягом досліджуваного періоду обсяги імпорту давальницької сировини, як і її частка у імпорті області залишалась стабільною.

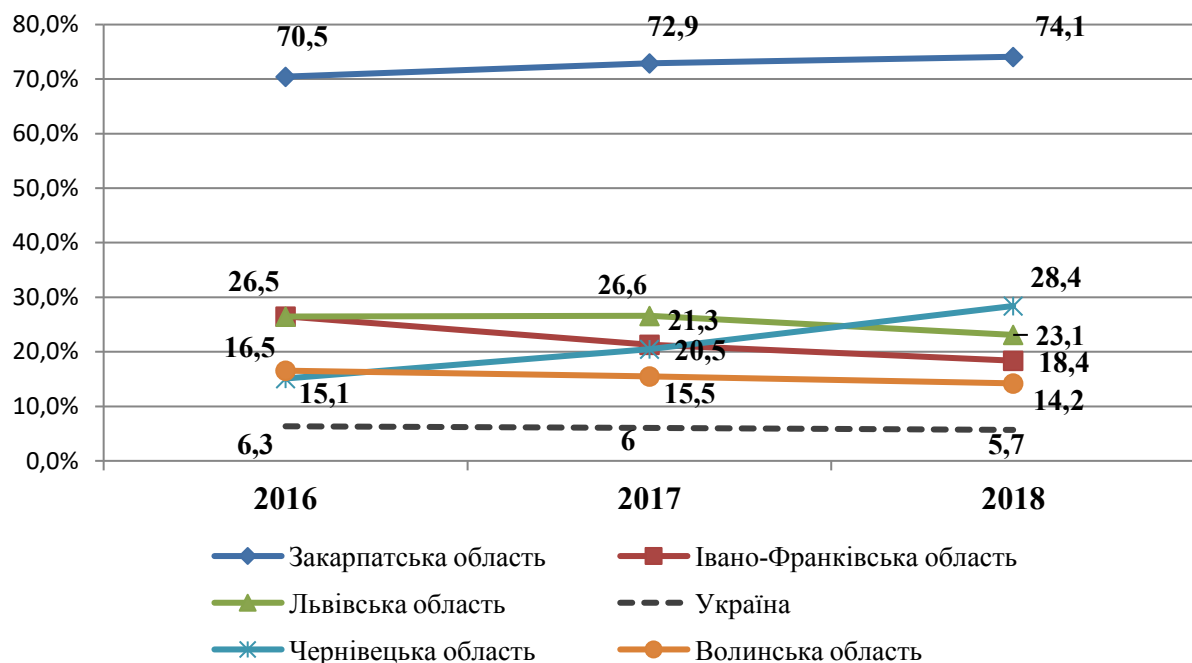

Рис. 7. Питома вага давальницької сировини у загальному обсязі імпорту товарів прикордонних областей та України, 2016-2018 рр., %

У 2018 р. у Закарпатській області понад 90% імпорту продукції таких товарних груп, як полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, шкури необроблені, шкіра вичищена, текстильні матеріали та текстильні вироби, взуття, головні убори, парасольки становила давальницька сировина. Питома вага давальницької сировини за товарною групою XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання протягом трьох років залишалась незмінною на рівні 89% від усього імпорту товарів цієї групи (рис. 8).

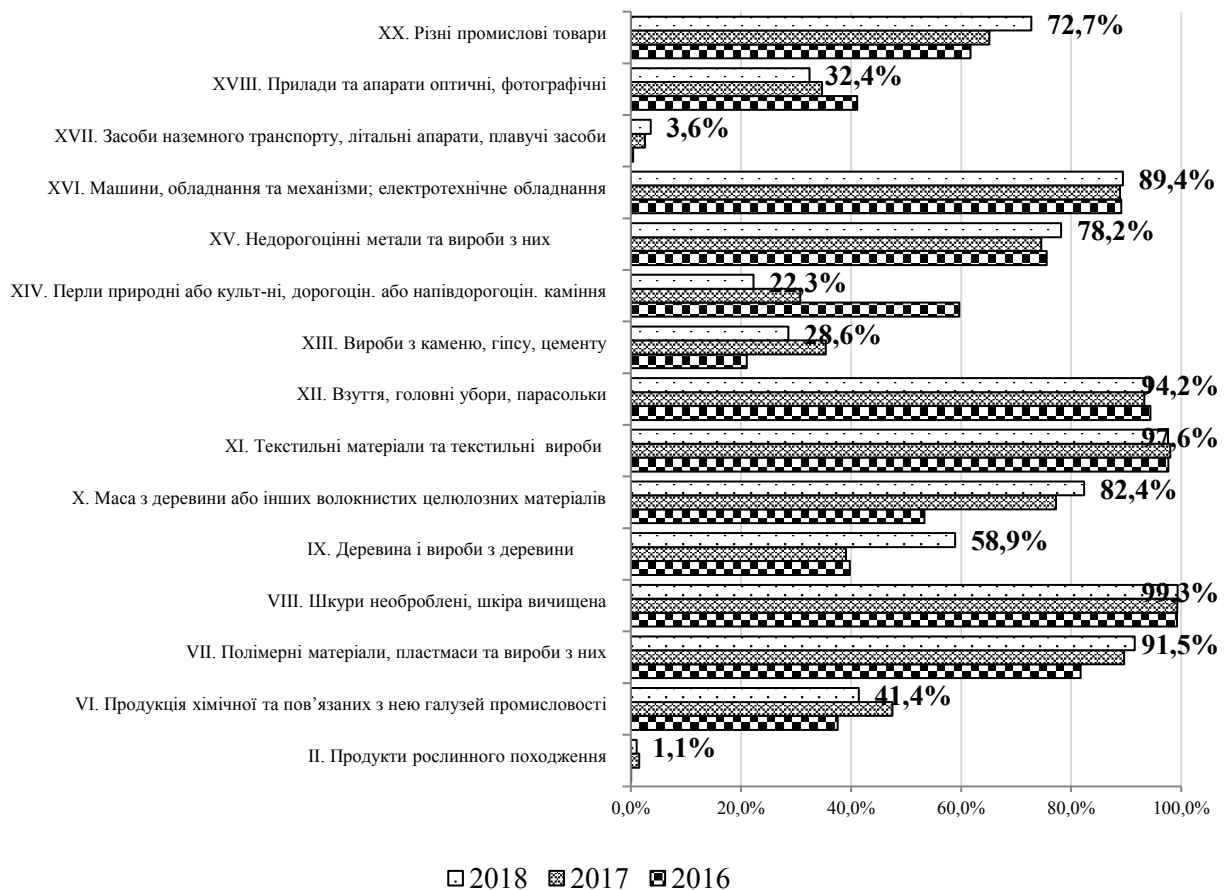

Рис. 8. Питома вага давальницької сировини у загальному обсязі імпорту **Закарпатської області** у розрізі товарних груп, 2016-2018 рр., %

У Львівській області першу позицію за обсягом імпорту займала продукція XVI-ої товарної групи. Другу позицію – текстильні матеріали та текстильні вироби. Понад 45% вартості імпорту цієї продукції у 2018 році становила давальницька сировина для швейних підприємств Львівщини, що надходила з Європи (Німеччини, Польщі, Данії). Значними були обсяги імпорту готового одягу та інших виробів повторного використання (секонд-хенд) з Польщі, Німеччини та Швейцарії⁴.

У Івано-Франківській області понад 60% імпорту продукції таких товарних груп як шкури необроблені, шкіра вичищена, текстильні матеріали та текстильні вироби, взуття, головні убори, парасольки, становила давальницька сировина. За більшістю товарних груп спостерігаємо скорочення частки давальницької сировини у структурі імпорту області з 2016 р. по 2018 р. Виключення становить продукція групи VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, де відбулося

⁴ Зовнішня торгівля Львівської області у 2018 році: аналітична доповідь. Держстат Головне управління статистики у Львівській області/ URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2019/DP1120190301.pdf>

збільшення частки давальницької сировини у імпорті з 15,2% у 2016 р. до 24,8% у 2018 р. (див. рис. 9).

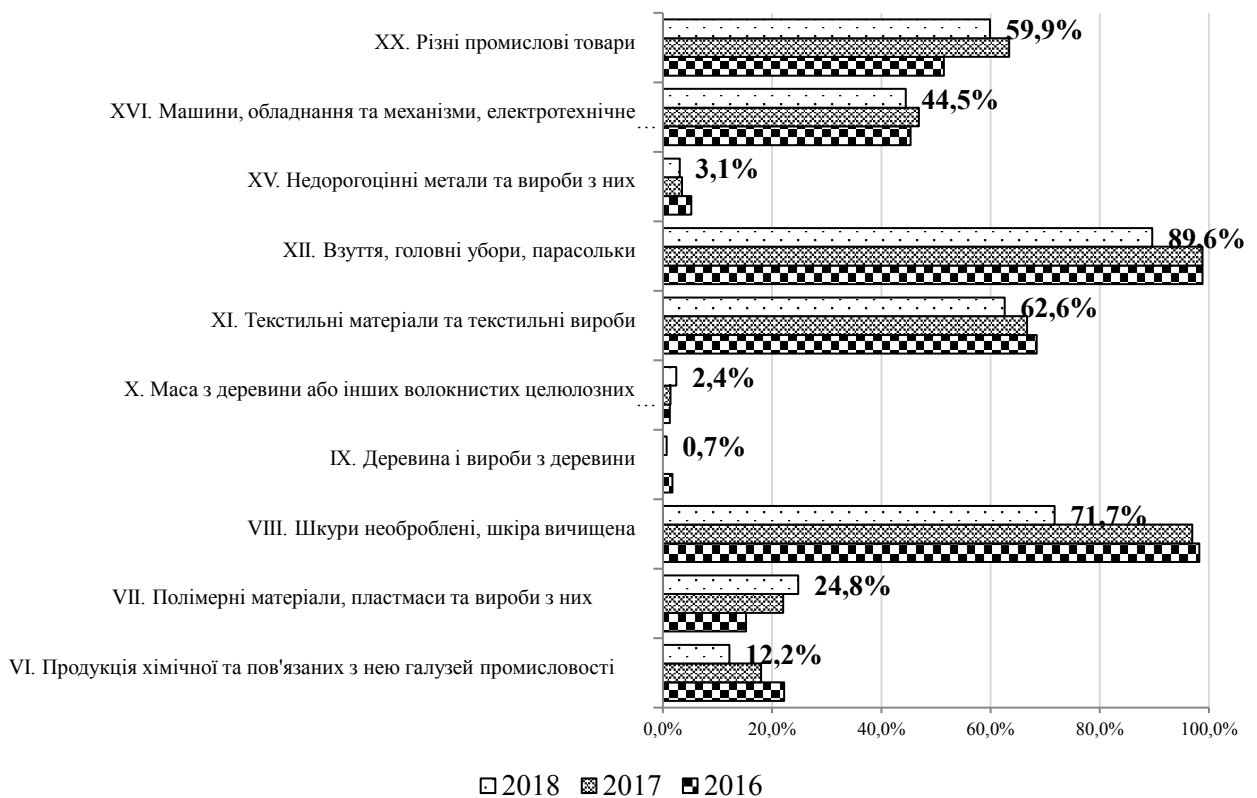

Рис. 9. Питома вага давальницької сировини у загальному обсязі імпорту *Івано-Франківської області* за товарними групами, 2016-2018 рр., %

Оцінку рівня інтегрованості економіки прикордонних областей України до глобальних ланцюгів доданої вартості пропонується здійснювати на основі розрахунку відповідного індекса:

$$I_{GVA} = EI_{GDP} \times Trm_{EXP},$$

де EI_{GDP} - частка експорту та імпорту товарів і послуг у ВРП області (відкритість економіки регіону), %;

Trm_{EXP} - частка готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини, у загальному обсязі експорту товарів області, %.

Результати розрахунків представлені на рис. 10-11. Більше значення індекса свідчатиме про вищий рівень інтегрованості.

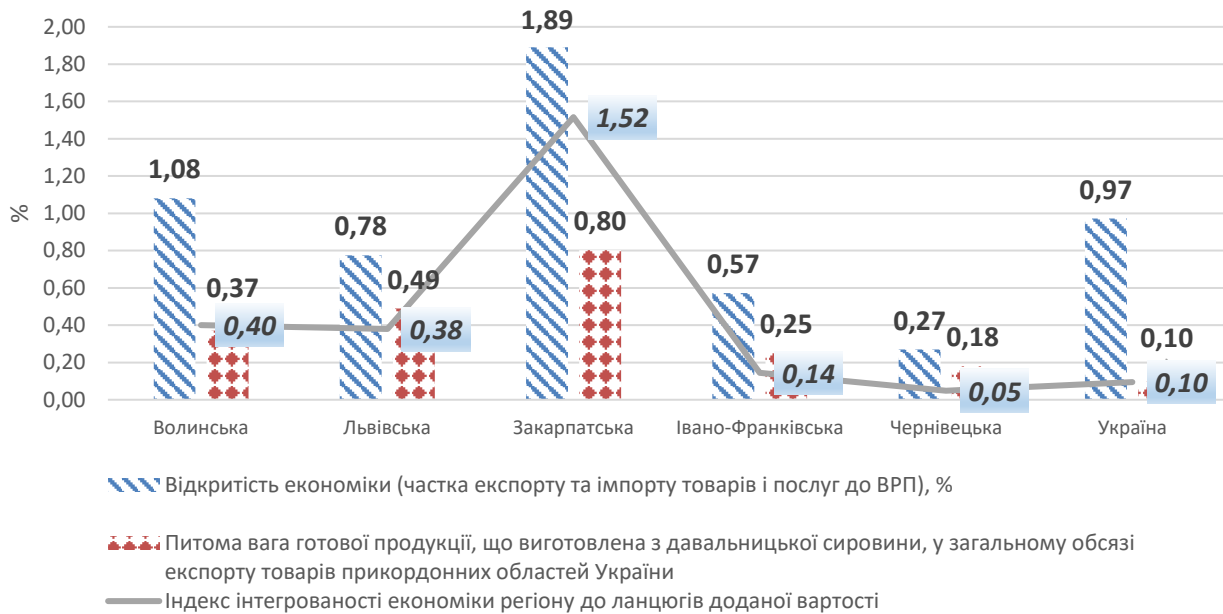

Рис. 10. Інтегрованість економіки прикордонних регіонів до глобальних ланцюгів вартості у 2017 р.

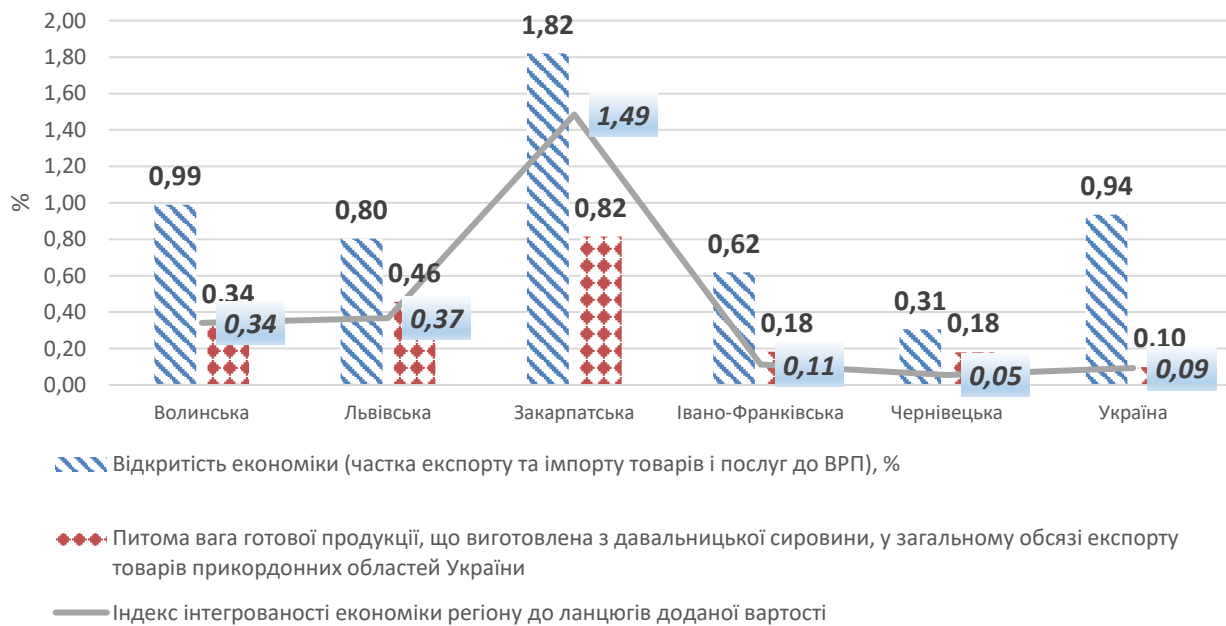

Рис. 11. Інтегрованість економіки прикордонних регіонів до глобальних ланцюгів вартості у 2018 р.

Не зважаючи на географічну близькість кордону та відповідно територіальну близькість до зовнішніх ринків збуту лише економіки Закарпатської та Волинської областей є більш відкритими відносно усередненого показника відкритості економіки по країні. Водночас частки готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини, у загальному обсязі експорту товарів є найвищими у

Закарпатській та Львівській областях. Цей показник у 2-8 разів перевищує середнє його значення по Україні.

ВИСНОВКИ

На сьогодні економіка прикордонних регіонів відповідно до концепції стадій економічного розвитку знаходиться на етапі переходу від розвитку, базованого на ресурсах, до розвитку, керованого здійсненням інвестицій та ефективністю.

Залежно від виробничої стадії частка створюваної доданої вартості варіює. На обох кінцях ланцюга вартості створювана додана вартість у рази перевищує додану вартість, створювану в середині ланцюга, на етапі безпосереднього виробництва. Зазвичай країни з низьким рівнем доходів інтегровані до глобальних ланцюгів вартості саме на етапі виробництва (виготовлення кінцевої чи проміжної продукції з імпоротної продукції, збірка та монтаж).

Інтегрованість економіки прикордонних регіонів у ланцюги доданої вартості шляхом виробництва продукції на умовах давальницької сировини та її подальшого експорту визначає її місце у глобальних виробничих мережах з найнижчою часткою доданої вартості. Відповідно низький рівень оплати праці та прикордонне розміщення є визначаючими факторами формування конкурентних переваг цих регіонів. Водночас саме продуктивність праці є більш важливим фактором конкурентоспроможності. За цим показником прикордонні регіони України значно відстають від решти регіонів країни. Протягом 2017-2018 рр. значення ВРП у розрахунку на 1 зайнятого працівника у прикордонних регіонах коливалося в межах 0,4-0,77% від його середнього значення в Україні.

Загалом у прикордонних регіонах України експорт продукції за товарною групою XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання характеризується найвищими частками експорту готової продукції, що виготовлена з давальницької сировини. Частка такої продукції у загальному експорті може сягати 99% (Закарпатська область). Здебільшого діяльність підприємств, які виробляють продукцію даної товарної групи, зводиться лише до одної-двох ланок виробничого процесу, пов'язаного із виготовленням продукції.

Конкурентні переваги формуються шляхом розвитку та впровадження інновацій (всі прикордонні регіони за винятком Львівської області демонструють нижчий рівень інноваційного розвитку відносно його середнього рівня у країні).

Висока щільність автомобільних доріг та залізничних колій з огляду на близькість до державного кордону, сприятливе географічне місцерозташування на перетині основних європейських та загальносвітових транспортних артерій визначають формування потужного транзитного потенціалу прикордонних регіонів. Його ефективна реалізація на основі розвитку логістично-транспортної

інфраструктури дозволить прискорити регіональний розвиток та підвищити конкурентоспроможність регіонів на національному та світовому ринках. Прослідковується чіткий зв'язок між вищою ефективністю логістики та глибиною залучення до глобальних ланцюгів вартості. Країни, які зорієнтовані на глибшу інтеграцію до глобальних ланцюгів вартості, покликані значну увагу приділяти сприянню торгівлі та розвитку інфраструктури.

З огляду на високий рівень розвитку освітньої сфери прикордонних регіонів, кількість працівників ІТ сфери, високу частку продукції ІКТ в загальній структурі послуг і прикордонне розміщення (насамперед у Львівській області) вони володіють значним потенціалом для розвитку сфери аутсорсингу послуг.

Важливою складовою стимулювання розвитку підприємництва є надання послуг з розвитку бізнесу. Низка послуг може полегшити торгівлю та інвестиції, пов'язані з глобальними ланцюгами вартості. Зокрема, центри надання послуг з розвитку бізнесу та заходи з нарощування потенціалу, щоб допомогти вітчизняним підприємствам дотримуватися технічних стандартів та покращити розуміння правил та практики міжнародної торгівлі.

Інтеграція до міжнародних виробничих мереж можлива за умови здійснення ефективної соціальної політики та добре функціонуючого ринку праці, в тому числі шляхом реалізації програм з професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників тощо, активного просування та популяризації продукції вітчизняних підприємств на міжнародних ринках, формування позитивного інвестиційного іміджу територій. Залученню інвестицій в регіони сприятиме діяльність Агенцій з промоції інвестицій. Цього року UkraineInvest зайняла п'яте місце у рейтингу Агенцій з залучення інвестицій, сформованого Emerging Europe⁵.

Фактор територіальної концентрації виробництва теж є однією з ключових передумов посилення конкурентних переваг. Розвиток кластерів, кластерних ініціатив, індустріальних парків тощо уможливають та стимулюють залучення інформаційних, інвестиційних ресурсів тощо. Це дозволяє долучатись до створення доданої вартості не лише на стадії виробництва, але й на стадіях науково-дослідних розробок, проектування, моделювання тощо, тобто стадій із високою часткою доданої вартості та відповідно формуватиме повні ланцюги доданої вартості.

⁵ Enterprise Estonia named emerging Europe's leading investment promotion agency URL: <https://emerging-europe.com/news/enterprise-estonia-named-emerging-europes-leading-investment-promotion-agency/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 - Складові інтегрального індексу

№	Ваговий коефіцієнт	Основні компоненти	Ваговий коефіцієнт	Додаткові компоненти	Показники
1	0.2	Базові характеристики регіону	0.35	Науково-освітній потенціал	Середній бал ЗНО, балів
					Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. населення, осіб
					Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. населення, осіб
			0.45	Здоров'я	Частка працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у загальній кількості зайнятих економічною діяльністю, %
					Середня очікувана тривалість життя при народженні, років
			0.2	Інфраструктура (транспортна та прикордонна)	Вантажооборот автомобільного транспорту, млн.ткм
					Кількість абонентів мережі Інтернет, тис. од.
					Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км ² території
					Щільність залізничних колій загального користування, км на 1000 км ² території
					Кількість функціонуючих пунктів пропуску, од.
Показники транзиту					
Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн					
	Кількість пропущених транспортних засобів, од.				
	Кількість пропущених громадян через автомобільні та залізничні пункти пропуску та пасажиропотік на міжнародних авіарейсах, осіб				
2	0.25	Розвиток бізнес-середовища	0.6	Інфраструктура підтримки підприємництва	Кількість інституцій підтримки бізнесу, од.
					Кількість індустріальних парків, од.
					Кількість кластерів, од.
			0.4	Розвиток підприємництва	Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, од.
					Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %
3	0.25	Ефективність функціонування ринків	0.3	Ефективність функціонування ринків товарів, послуг	Частка зайнятих у малих і середніх підприємствах, %
					Місткість внутрішнього ринку (роздрібний товарооборот, млн.грн.)
					Частка низькотехнологічної виробленої продукції у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %
					Частка валової доданої вартості регіону у загальній валовій доданій вартості країни, %

					Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг до ВРП), %
					Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %
					Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %
			0.3	Ефективність функціонування ринку праці	Продуктивність праці (Валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на 1 зайнятого працівника), тис грн.
					Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн
					Частка безробітного населення в загальній кількості економічно активного населення віком 15-70 років (за методологією МОП), %
					Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %
					Частка зайнятих у низькотехнологічних виробництвах, %
					Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (-), на 10 000 наявного населення
			0.4	Технологічність	Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення, осіб
					Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %
					Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.
					Кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах, од
			4	0.3	Інноваційний розвиток
Кількість виданих патентів на винаходи, од					
Кількість заявок на корисні моделі, од.					
Частка інноваційно-активних підприємств в загальній кількості підприємств, %					
Кількість впроваджених видів інноваційної продукції, од.					
Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %					
Частка інноваційної продукції, реалізованої за межі України, у загальному обсязі інноваційної продукції (у % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції)					
Частка капітальних інвестицій в права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо в загальному обсязі капітальних інвестицій, %					
Кількість підприємств, які впроваджували технологічні інновації за останні три роки, од.					
Кількість підприємств, які впроваджували тільки маркетингові та/або організаційні інновації за останні три роки, од.					

Таблиця А.2 - Показники для розрахунку інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2017 р.

	Прикордонні області					Україна
	Волинська	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька	
Середня чисельність постійного населення, осіб	1038457	2529608	1258155	1377496	906701	42386403
Базові характеристики регіону						
<i>Науково-освітній потенціал</i>						
Середній бал ЗНО, балів	114,7	123,9	88,2	110,4	91,7	103,81
Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	257	493	180	276	346	373
Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	82	96	48	72	73	64
Частка працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у загальній кількості зайнятих економічною діяльністю, %	0,09	0,45	0,11	0,10	0,21	0,58
<i>Здоров'я населення</i>						
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	71,94	73,49	71,31	73,78	73,71	71,98
<i>Інфраструктура (у т.ч. транспортна та прикордонна)</i>						
Вантажооборот автомобільного транспорту, млн.ткм	2401,7	4604,1	5285,6	1690,9	1272,3	62296,8
Кількість абонентів мережі Інтернет, тис	498,9	1410,3	509,5	570,1	365,5	23632,3
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км ² території	289	378	261	296	355	277
Щільність залізничних колій загального користування, км на 1000 км ² території	30	58	47	36	51	34
Кількість функціонуючих пунктів пропуску	14	11	16	1	15	196

Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн	15852,56	7708	25188,71	0	3905,7	262800
Кількість пропущених транспортних засобів, од.	2914213	5193000	4536213	0	1412815	18749993
Кількість пропущених громадян через автомобільні та залізничні пункти пропуску та пасажиропотік на міжнародних авіарейсах, осіб	7888941	18141000	11046035	34500	3208348	83042765
Розвиток бізнес-середовища						
<i>Інфраструктура підтримки підприємництва</i>						
Кількість інституцій підтримки бізнесу, од.	53	90	246	162	108	8167
Кількість індустриальних парків	1	5	1	1	1	27
Кількість кластерів, од.	5	7	1	4	2	63
<i>Розвиток підприємництва</i>						
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, од.	54	71	46	55	43	80
Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	81.8	76.9	86.9	80.1	99	62
Частка зайнятих у малих і середніх підприємствах, %	84.8	85.3	93.7	91.4	99	81
Ефективність функціонування ринків						
<i>Ефективність функціонування ринків товарів, послуг</i>						
Місткість внутрішнього ринку (роздрібний товарооборот, млн.грн.)	15336,3	51898,9	18316,4	19347,4	13592,7	816553,5
Частка низькотехнологічної виробленої продукції у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	64,5	66,5	41,7	41,3	62,5	42
Частка валової доданої вартості регіону у загальній валовій доданій вартості країни, %	1,76	5,1	1,52	2,19	1,02	100
Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг у ВРП), %	1,08	0,775	1,89	0,572	0,269	0,972
Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	47,9	28,1	61,3	32,5	15,7	14,3

Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %	29,9	33,6	59,5	42,1	40,1	39,4
Ефективність функціонування ринку праці						
Продуктивність праці (ВРП у розрахунку на 1 зайнятого працівника), тис грн.	142	140,3	86,73	114,2	75,4	184,7
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	5849	6391	6355	6074	5621	7104
Частка безробітного населення в загальній кількості економічно активного населення віком 15-70 років (за методологією МОП), %	12,5	7,5	10,5	8,5	8,4	9,5
Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %	25,4	19,5	27,2	49,3	49,8	22,9
Частка зайнятих у низькотехнологічних виробництвах, %	57,2	57,4	51,7	51,8	66,2	42,0
Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (-), на 10 000 наявного населення	0	18.4	7.1	18.5	11.9	23.1
Технологічність						
Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення	1,13	4,95	0,9	1,45	1,31	2,95
Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %	1,86	9,33	2,04	2,94	3,33	7,26
Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.	16	64	к	17	к	961
Кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах, од	8	41	7	23	12	1831
Інноваційний розвиток						
Місце регіону у рейтингу за кількістю стартапів ⁶	0	273	0	0	0	652
Кількість виданих патентів на винаходи, од	8	53	14	30	6	1224
Кількість заявок на корисні моделі. од.	64	366	84	109	212	8977
Частка інноваційно-активних підприємств в загальній кількості підприємств, %	16,0	15,2	9,0	21,7	14,5	16,2

⁶ StartupBlink: Global Map of Startups & Ecosystem Rankings <https://www.startupblink.com/>

Кількість впроваджених видів інноваційної продукції, од.	7	247	8	109	25	2387
Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %	0,3	0,8	1,8	0,4	0,9	0,7
Частка інноваційної продукції, реалізованої за межі України, у % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції	7,2	12,2	45,3	56,1	к	31,2
Частка капітальних інвестицій в права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	0,03	0,40	0,02	0,06	0,10	1,27
Кількість підприємств, які впроваджували технологічні інновації за останні три роки, од	63	207	43	73	21	3278
Підприємства тільки з маркетинговими та/або організаційними інноваціями (нетехнологічна інновація) за останні три роки, од	12	129	35	48	15	1817

Примітка: к – дані відсутні за відповідний період

Таблиця А.3 - Стандартизовані значення показників під час розрахунку інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2017 р.

	Прикордонні області				
	Волинська	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька
Базові характеристики регіону					
Науково-освітній потенціал					
Середній бал ЗНО, балів	1,105	1,194	0,850	1,063	0,883
Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	0,689	1,322	0,483	0,740	0,928
Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	1,281	1,500	0,750	1,125	1,141
Частка працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у загальній кількості зайнятих економічною діяльністю, %	0,155	0,776	0,190	0,172	0,362
Здоров'я населення					
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	0,999	1,021	0,991	1,025	1,024
Інфраструктура (транспортна та прикордонна)					
Вантажооборот автомобільного транспорту, млн.ткм	1,574	1,238	2,858	0,835	0,955
Кількість абонентів мережі Інтернет, тис	0,862	1,000	0,726	0,742	0,723
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км ² території	1,043	1,365	0,942	1,069	1,282
Щільність залізничних колій загального користування, км на 1000 км ² території	0,882	1,706	1,382	1,059	1,500
Кількість функціонуючих пунктів пропуску	2,915	0,940	2,750	0,157	3,578
Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн	2,462	0,491	3,229	0,000	0,695
Кількість пропущених транспортних засобів, од.	6,344	4,641	8,151	0,000	3,522
Кількість пропущених громадян через автомобільні та залізничні пункти пропуску та пасажиропотік на міжнародних авіарейсах, осіб	3,878	3,660	4,481	0,013	1,806

Розвиток бізнес-середовища					
<i>Інфраструктура підтримки підприємництва</i>					
Кількість інституцій підтримки бізнесу, од.	0,265	0,185	1,015	0,610	0,618
Кількість індустріальних парків	1,512	3,103	1,248	1,140	1,731
Кількість кластерів, од.	3,239	1,862	0,535	1,954	1,484
<i>Розвиток підприємництва</i>					
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, од.	0,675	0,888	0,575	0,688	0,538
Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) мал. і сер. підпр-ами у заг-ому обсязі виробленої пром. продукції, %	1,319	1,240	1,402	1,292	1,597
Частка зайнятих у малих і середніх підприємствах, %	1,047	1,053	1,157	1,128	1,222
Ефективність функціонування ринків					
<i>Ефективність функціонування ринків товарів, послуг</i>					
Місткість внутрішнього ринку (роздрібний товарооборот), млн.грн.	0,767	1,065	0,756	0,729	0,778
Частка низькотехнологічної виробленої продукції у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	0,651	0,632	1,007	1,017	0,672
Частка валової доданої вартості регіону у загальній валовій доданій вартості країни, %	0,718	0,855	0,512	0,674	0,477
Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг у ВРП), %	1,112	0,797	1,949	0,588	0,277
Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	3,349	1,962	4,281	2,272	1,099
Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %	0,762	0,853	1,512	1,068	1,020
<i>Ефективність функціонування ринку праці</i>					
Продуктивність праці (ВРП у розрахунку на 1 зайнятого працівника), тис грн.	0,769	0,760	0,470	0,618	0,408
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	0,823	0,900	0,895	0,855	0,791
Частка безробітного населення в загальній кількості економічно активного населення віком 15-70 років (за методологією МОП), %	0,760	1,267	0,905	1,118	1,131

Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %	0,902	1,174	0,842	0,465	0,460
Частка зайнятих у низькотехнологічних виробництвах, %	0,735	0,732	0,812	0,811	0,635
Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення, на 10 000 наявного населення	0,000	0,797	0,307	0,801	0,515
Технологічність					
Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення	0,383	1,678	0,305	0,492	0,444
Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %	0,256	1,285	0,281	0,405	0,459
Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.	0,680	1,116	н	0,544	н
Кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах, од	0,178	0,375	0,129	0,387	0,306
Інноваційний розвиток					
Місце регіону у рейтингу за кількістю стартапів	0,000	2,388	0,000	0,000	0,000
Кількість виданих патентів на винаходи, од	0,267	0,726	0,385	0,754	0,229
Кількість заявок на корисні моделі, од.	0,291	0,683	0,315	0,374	1,104
Частка інноваційно-активних підприємств в загальній кількості підприємств, %	0,988	0,938	0,556	1,340	0,895
Кількість впроваджених видів інноваційної продукції, од.	0,120	1,734	0,113	1,405	0,490
Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %	0,429	1,143	2,571	0,571	1,286
Частка іннов-ної продукції, реалізованої за межі України, у % до загального обсягу реалізованої інноваційної прод-ії	0,231	0,391	1,452	1,798	н
Частка капітальних інвестицій в права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	0,024	0,315	0,016	0,047	0,079
Кількість підприємств, які впроваджували технологічні інновації за останні три роки, од	0,784	1,058	0,442	0,685	0,299
Підприємства тільки з маркетинговими та/або організаційними інноваціями за останні три роки, од	0,270	1,190	0,649	0,813	0,386

Примітка: н – дані відсутні за відповідний період

Таблиця А.4 - Показники для розрахунку інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2018 р.

	Прикордонні області					Україна
	Волинська	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька	
Середня чисельність постійного населення, осіб	1035330	2522021	1256802	1373252	904374	42153201
Базові характеристики регіону						
<i>Науково-освітній потенціал</i>						
Середній бал ЗНО, балів	144,79	151	134,53	144,15	137	127,06
Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	244	487	188	269	329	363
Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	78	86	46	68	68	60
Частка працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у загальній кількості зайнятих економічною діяльністю, %	0,08	0,46	0,10	0,11	0,19	0,54
<i>Здоров'я населення</i>						
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	71,49	73,36	70,99	73,67	73,83	71,76
<i>Інфраструктура (у т.ч. транспортна та прикордонна)</i>						
Вантажооборот автомобільного транспорту, млн.ткм	2770,3	5317,6	5073,1	1486,4	1425,5	72068,3
Кількість абонентів мережі Інтернет, тис	576,3	1664,8	583,7	659,8	421	26066,8
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км ² території	289	378	261	296	355	277
Щільність залізничних колій загального користування, км на 1000 км ² території	30	58	47	36	51	34
Кількість функціонуючих пунктів пропуску	14	11	16	1	15	196

Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн	14701,392	7982	24742,188	0	3565,3	275900
Кількість пропущених транспортних засобів, од.	2942309	4476000	4202892	0	1414388	20578514
Кількість пропущених громадян через автомобільні та залізничні пункти пропуску та пасажиропотік на міжнародних авіарейсах, осіб	7517417	16743000	11538010	28461	4144701	84420399
Розвиток бізнес-середовища						
<i>Інфраструктура підтримки підприємництва</i>						
Кількість інституцій підтримки бізнесу, од.	62	164	263	197	121	10124
Кількість індустріальних парків	1	6	1	1	1	36
Кількість кластерів, од.	5	11	2	4	2	86
<i>Розвиток підприємництва</i>						
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, од.	57	76	51	60	45	84
Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	75.9	76.9	86.9	69	99.3	61.2
Частка зайнятих у малих і середніх підприємствах, %	79.8	86.1	95.2	90.7	94.6	81.5
Ефективність функціонування ринків						
<i>Ефективність функціонування ринків товарів, послуг</i>						
Місткість внутрішнього ринку (роздрібний товарооборот, млн.грн.)	16334	57825,1	21897,1	22299,5	15170,4	930629,2
Частка низькотехнологічної виробленої продукції у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	64,2	64,9	38,7	38,4	59,1	40
Частка валової доданої вартості регіону у загальній валовій доданій вартості країни, %	1,76	5,13	1,57	2,26	1,04	100
Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг до ВВП), %	0,99	0,804	1,82	0,618	0,305	0,935
Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	46,5	27,4	63,1	37,8	21,6	14,5

Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %	31,6	31,1	61,1	37,2	43,4	39,6
Ефективність функціонування ринку праці						
Продуктивність праці (Валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на 1 зайнятого працівника), тис грн.	162,89	167,02	104,3889331	138,64	88,54	217,63
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	7336,9	8002,5	8078,6	7553,4	6990,5	8867,3
Частка безробітного населення в загальній кількості економічно активного населення віком 15-70 років (за методологією МОП), %	11,4	6,9	10,0	7,8	7,9	8,8
Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %	23,1	14,2	24,7	43,6	43,7	21,6
Частка зайнятих у низькотехнологічних виробництвах, %	58,3	58,2	50,4	52,8	64,9	42,9
Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (-), на 10 000 наявного населення	0	14,1	7,3	10,7	9,1	11
Технологічність						
Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення	1,4	6,19	1,1	1,8	1,7	3,45
Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %	2,01	10,18	2,23	3,27	3,53	7,6
Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.	9	47	к	11	к	885
Кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах, од	8	49	17	20	3	2002
Інноваційний розвиток						
Місце регіону у рейтингу за кількістю стартапів	0	299	0	0	0	310
Кількість виданих патентів на винаходи, од	4	51	30	21	6	1203
Кількість заявок на корисні моделі, од.	63	347	82	116	175	8980
Частка інноваційно-активних підприємств в загальній кількості підприємств, %	13,1	13,4	9,8	21,2	14,8	16,4
Кількість впроваджених видів інноваційної продукції, одиниць	10	200	27	55	37	3843

Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %	0,3	0,8	1,9	0,9	0,4	0,7
Частка інноваційної продукції, реалізованої за межі України, в загальному обсязі інноваційної продукції (у відсотках до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції)"	15,9	17,7	31,7	19,6	4,6	54,2
Частка капітальних інвестицій в права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	0,08	0,51	0,74	0,09	0,01	4,1
Кількість підприємств, які впроваджували технологічні інновації за останні три роки, од	56	187	57	72	15	2937
Підприємства тільки з маркетинговими та/або організаційними інноваціями (нетехнологічна інновація) за останні три роки, од	87	357	92	105	61	5236

Примітка: к – дані відсутні за відповідний період

Таблиця А.5 – Стандартизовані значення показників під час розрахунку інтегрального індексу конкурентних переваг прикордонних регіонів України у 2018 р.

	Прикордонні області				
	Волинська	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька
Базові характеристики регіону					
<i>Науково-освітній потенціал</i>					
Середній бал ЗНО, балів	1,140	1,188	1,059	1,135	1,078
Кількість студентів вищих навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	0,672	1,342	0,518	0,741	0,906
Кількість учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. нас., осіб	1,300	1,433	0,767	1,133	1,133
Частка працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у загальній кількості зайнятих економічною діяльністю, %	0,159	0,852	0,194	0,197	0,354
<i>Здоров'я населення</i>					
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	0,996	1,022	0,989	1,027	1,029
<i>Інфраструктура (транспортна та прикордонна)</i>					
Вантажооборот автомобільного транспорту, млн.ткм	1,565	1,233	2,361	0,633	0,922
Кількість абонентів мережі Інтернет, тис	0,900	1,067	0,751	0,777	0,753
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км ² території	1,043	1,365	0,942	1,069	1,282
Щільність залізничних колій загального користування, км на 1000 км ² території	0,882	1,706	1,382	1,059	1,500
Кількість функціонуючих пунктів пропуску	2,908	0,938	2,738	0,157	3,567
Кількість пропущених вантажів через пункти пропуску, тис.тонн	2,169	0,484	3,008	0,000	0,602
Кількість пропущених транспортних засобів, од.	5,821	3,635	6,850	0,000	3,204
Кількість пропущених громадян через автомобільні та залізничні пункти пропуску та пасажиропотік на міжнародних авіарейсах, осіб	3,626	3,315	4,584	0,010	2,288

Розвиток бізнес-середовища					
<i>Інфраструктура підтримки підприємництва</i>					
Кількість інституцій підтримки бізнесу, од.	0,249	0,271	0,871	0,597	0,557
Кількість індустріальних парків	1,131	2,786	0,932	0,853	1,295
Кількість кластерів, од.	2,367	2,138	0,780	1,428	1,084
<i>Розвиток підприємництва</i>					
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, од.	0,679	0,905	0,607	0,714	0,536
Частка реалізованої продукції мал. і сер. підпр-ами у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	1,240	1,257	1,420	1,127	1,623
Частка зайнятих у малих і середніх підприємствах, %	0,979	1,056	1,168	1,113	1,161
<i>Ефективність функціонування ринків</i>					
<i>Ефективність функціонування ринків товарів, послуг</i>					
Місткість внутрішнього ринку (роздрібний товарооборот, млн.грн.)	0,715	1,039	0,789	0,736	0,760
Частка низькотехнологічної виробленої продукції у загальному обсязі виробленої промислової продукції, %	0,624	0,617	1,035	1,042	0,677
Частка валової доданої вартості регіону у загальній валовій доданій вартості країни, %	0,717	0,857	0,527	0,694	0,485
Відкритість економіки (частка експорту та імпорту товарів і послуг у ВРП), %	1,058	0,860	1,947	0,661	0,327
Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	3,199	1,886	4,347	2,603	1,485
Частка високо- та середньотехнологічної продукції у загальному обсязі імпорту, %	0,797	0,785	1,541	0,939	1,094
<i>Ефективність функціонування ринку праці</i>					
Продуктивність праці (ВРП у розрахунку на 1 зайнятого працівника), тис грн.	0,748	0,767	0,480	0,637	0,407
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	0,827	0,902	0,911	0,852	0,788
Частка безробітного населення в загальній кількості економічно активного населення віком 15-70 років (за методологією МОП), %	0,772	1,275	0,880	1,128	1,114

Співвідношення кількості неформально зайнятого населення до загальної кількості зайнятих, %	0,935	1,521	0,874	0,495	0,494
Частка зайнятих у низькотехнологічних виробництвах, %	0,737	0,737	0,851	0,814	0,662
Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення, на 10 000 наявного населення	0,000	1,282	0,664	0,973	0,827
Технологічність					
Кількість ІТ-спеціалістів на 1 тис. населення	0,406	1,794	0,319	0,522	0,493
Частка продукції (послуг) ІКТ в структурі послуг, %	0,264	1,339	0,293	0,430	0,464
Кількість придбаних нових технологій в Україні та за кордоном, од.	0,414	0,888	0,000	0,382	0,000
Кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах, од	0,163	0,409	0,285	0,307	0,070
Інноваційний розвиток					
Місце регіону у рейтингу за кількістю стартапів	0,000	1,037	0,000	0,000	0,000
Кількість виданих патентів на винаходи, од	0,135	0,709	0,836	0,536	0,232
Кількість заявок на корисні моделі, од.	0,286	0,646	0,306	0,397	0,908
Частка інноваційно-активних підприємств в загальній кількості підприємств, %	0,799	0,817	0,598	1,293	0,902
Кількість впроваджених видів інноваційної продукції, од.	0,106	0,870	0,236	0,439	0,449
Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %	0,429	1,143	2,714	1,286	0,571
Частка інноваційної продукції, реал-ваної за межі України, у заг-ому обсязі реалізованої інноваційної продукції, %	0,293	0,327	0,585	0,362	0,085
Частка капітальних інвестицій в права на комерційні позначення, об'єкти пром-ої власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	0,019	0,124	0,180	0,022	0,004
Кількість підприємств, які впроваджували технологічні інновації за останні три роки, од	0,776	1,064	0,651	0,753	0,238
Підприємства, які впроваджували лише маркетингові та/або організаційні інновації за останні три роки, од	0,677	1,140	0,589	0,616	0,543

Примітка: к – дані відсутні за відповідний період